

Sprawa C-218/19**Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości****Data wpływu:**

12 marca 2019 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Cour de cassation (Francja)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

20 lutego 2019 r.

Strona skarżąca:

XR

Strony przeciwne:

Conseil de l'ordre des avocats au barreau de Paris

Bâtonnier de l'ordre des avocats au barreau de Paris

Procureur général près la cour d'appel de Paris

I Dane i przedmiot sporu

- 1 XR posiada tytuł magistra prawa i stopień naukowy doktora nauk prawnych, uzyskane na jednym z francuskich uniwersytetów i pracowała głównie, przez ponad osiem lat, w Komisji Europejskiej jako administrator, przede wszystkim w Dyrekcji Generalnej ds. Rynku Wewnętrznego oraz Dyrekcji Generalnej ds. Konkurencji (pomoc państwa, a następnie porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki). XR wnioskuje obecnie o wpis na listę adwokatów barreau de Paris (izby adwokackiej w Paryżu) bez konieczności składania egzaminów „CAPA” (świadcstwo uzyskania kwalifikacji do wykonywania zawodu adwokata) oraz bez konieczności odbywania kształcenia przygotowującego do tych egzaminów.

- 2 XR uważa, że praca wykonywana na rzecz Komisji Europejskiej odpowiada przesłankom wymaganym dla uzyskania zwolnienia, przewidzianego we francuskich przepisach przede wszystkim w odniesieniu do urzędników służby cywilnej zaszeregowanych do kategorii A lub osób zrównanych z urzędnikami należącymi do tej kategorii, którzy przez okres co najmniej ośmiu lat świadczyli obsługę prawną w administracji, służbie publicznej lub organizacji międzynarodowej.
- 3 Ponieważ wniosek został oddalony, XR wniosła sprawę do cour d'appel de Paris (sądu apelacyjnego w Paryżu).
- 4 Wyrokiem z dnia 11 maja 2017 r. (zwanym dalej „zaskarżonym wyrokiem”), cour d'appel de Paris utrzymał w mocy oddalenie wniosku uznając, że XR nie spełnia przesłanki odnoszącej się do praktycznego stosowania prawa francuskiego, ponieważ nie wykazała jakiegokolwiek doświadczenia związanego z praktycznym stosowaniem prawa krajowego i posiada wyłącznie doświadczenie w zakresie prawa Unii.
- 5 Kwestionując zawężającą wykładnię przepisów dotyczących organizacji zawodu adwokata we Francji, zastosowaną przez cour d'appel de Paris, który dąży do tego, aby możliwość korzystania ze zwolnienie przysługiwała wyłącznie osobom należącym do francuskiej służby cywilnej, XR wniosła skargę kasacyjną.

II. Rozpatrywane przepisy

A. Prawo Unii

- 6 Artykuł 18 akapit pierwszy Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (zwanego dalej „TFUE”) stanowi:
„W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla postanowień szczególnych, które one przewidują, zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową”.
- 7 Artykuł 45 ust. 2 TFUE stanowi:
[swoboda przepływu pracowników] „obejmuje zniesienie wszelkiej dyskryminacji ze względu na przynależność państwową między pracownikami państw członkowskich w zakresie zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy”.
- 8 Artykuł 49 akapit drugi TFUE stanowi:
„[S]woboda przedsiębiorczości obejmuje podejmowanie i wykonywanie działalności prowadzonej na własny rachunek [...] na warunkach określonych przez ustawodawstwo państwa przyjmującego dla własnych obywateli”.

B. Prawo francuskie

Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques (ustawa nr 71-1130 z dnia 31 grudnia 1971 r. w sprawie reformy niektórych zawodów prawniczych)

9 Artykuł 11

„Dostęp do wykonywania zawodu adwokata może uzyskać wyłącznie osoba, która spełnia następujące warunki:

(...)

2° Posiada co najmniej tytuł magistra prawa albo tytuł bądź dyplom uznany za równoważny, z zastrzeżeniem przepisów przyjętych w celu stosowania zmienionej dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. oraz przepisów dotyczących osób, które pełniły pewne funkcje lub wykonywały pewne rodzaje działalności we Francji, (...);

3° Posiada świadectwo uzyskania kwalifikacji do wykonywania zawodu adwokata, z zastrzeżeniem przepisów, o których mowa w ust. 2, lub (...);”

Décret n° 91-1197 du 27 novembre 1991 organisant la profession d'avocat (dekret nr 91-1197 z dnia 27 listopada 1991 r. regulujący wykonywanie zawodu adwokata)

10 Artykuł 93

„Wpis na listę adwokatów mogą uzyskać:

1° Osoby posiadające świadectwa uzyskania kwalifikacji do wykonywania zawodu adwokata;

(...)

3° Osoby, którym przysługuje zwolnienie przewidziane w art. 98 i które złożyły z wynikiem pozytywnym egzamin sprawdzający wiedzę z zakresu etyki zawodowej i regulacji dotyczących wykonywania zawodu, przewidziany w art. 98-1;”

Artykuł 98

„Z obowiązku odbycia kształcenia teoretycznego i praktycznego oraz posiadania świadectwa uzyskania kwalifikacji do wykonywania zawodu adwokata są zwolnieni:

(...)

4° Urzędnicy oraz byli urzędnicy służby cywilnej zaszeregowani do kategorii A lub osoby zrównane z urzędnikami należącymi do tej kategorii, którzy przez okres co najmniej ośmiu lat świadczyli obsługę prawną w administracji, służbie publicznej lub organizacji międzynarodowej;

(...)”

III. Argumenty stron

- 11 XR podnosi na poparcie skargi cztery zarzuty kasacyjne, stanowiące załącznik do postanowienia odsyłającego, w którym Cour de cassation (sąd kasacyjny) połączył trzy pierwsze zarzuty w jeden zarzut składający się z sześciu części oraz umorzył postępowanie w przedmiocie zarzutu czwartego, dotyczącego naruszenia zrewidowanej Europejskiej karty społecznej (wersja z dnia 3 maja 1996 r.).
- 12 Według pierwszej części zarzutu, prawo Unii jest bezpośrednio włączone do prawa krajowego. Zakładając, że obsługa prawna, o której mowa w art. 98 ust. 4 dekretu, ogranicza się do prawa francuskiego, przepis ten nie wymaga biegłej znajomości wszystkich gałęzi tego prawa. Zatem praktyczne stosowanie przez okres co najmniej ośmiu lat prawa francuskiego w zakresie jakiegokolwiek jego gałęzi, w tym prawa Unii, jest wystarczające dla spełnienia tej przesłanki. Natomiast przyjmując w zaskarżonym wyroku, że XR, jako urzędniczka służby cywilnej zatrudniona w Komisji na stanowisku administratora, nie spełnia przesłanki dotyczącej praktycznego stosowania prawa francuskiego, gdyż posiadane przez nią praktyczne doświadczenie ogranicza się wyłącznie do prawa Unii, sąd naruszył art. 11 ust. 3 ustawy, art. 98 ust. 4 dekretu oraz zasadę bezpośredniego włączenia prawa Unii w prawo wewnętrzne, jak również art. 88-1 francuskiej Konstytucji, który ustanawia pierwszeństwo prawa Unii.
- 13 Według drugiej części zarzutu, skoro prawo Unii jest bezpośrednio włączone do prawa krajowego, praktyczne stosowanie tego prawa jest równoznaczne z praktycznym stosowaniem jakiegokolwiek innej gałęzi prawa francuskiego. Wprowadzając rozróżnienie pomiędzy urzędnikami służby cywilnej, którzy praktycznie stosowali prawo francuskie w zakresie niektórych jego gałęzi a urzędnikami, którzy praktycznie stosowali prawo Unii, oraz pozbawiając tych drugich możliwości korzystania ze zwolnienia przewidzianego w art. 98 ust. 4 dekretu, zaskarżony wyrok dokonał rozróżnienia tam, gdzie prawo nie rozróżnia oraz naruszył art. 11 ust. 3 ustawy, art. 98 ust. 4 dekretu oraz zasadę bezpośredniego włączenia prawa Unii do prawa wewnętrznego, zasadę wykładni zgodnej, jak również art. 88-1 francuskiej Konstytucji, który ustanawia pierwszeństwo prawa Unii.
- 14 Według trzeciej części zarzutu, gdyby przewidziane w prawie krajowym zwolnienie należało rozumieć w ten sposób, iż jest ono ograniczone do urzędników służby cywilnej zaszeregowanych do kategorii A lub zrównanych z nimi, którzy przez okres co najmniej ośmiu lat świadczyli obsługę prawną, bądź wyłącznie na terytorium francuskim, bądź stosując przepisy prawa francuskiego

niemające źródła w prawie Unii, to niewątpliwie przepisy te w oczywisty sposób skutkowałyby wprowadzeniem pośredniej dyskryminacji na korzyść urzędników francuskiej służby cywilnej, w skład której wchodzi w przeważającej części obywatele francuscy, będący w praktyce jedynymi, którzy mogą spełnić te kryteria. Taka dyskryminacja jest zakazana, o ile nie jest uzasadniona względami porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego. Zaskarżony wyrok naruszył więc art. 11 ust. 3 ustawy, art. 98 ust. 4 dekretu oraz art. 18, 45 i 49 TFUE, zgodnie z ich wykładnią dokonaną przez Trybunał Sprawiedliwości.

- 15 Według czwartej części zarzutu, środek stanowiący przeszkodę w swobodnym przepływie pracowników oraz w swobodzie przedsiębiorczości może być dopuszczalny, przy założeniu że jest niedyskryminujący, wyłącznie w przypadku, gdy środek ten służy realizacji słusznego, zgodnego z traktatem celu i jest uzasadniony nadrzędnym względem interesu ogólnego, pod warunkiem, że środek taki jest właściwy dla zapewnienia realizacji tego celu i nie wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia. Uznanie, że omawiane zwolnienie nie przysługuje urzędnikom służby cywilnej Unii, którzy posiadają praktyczne doświadczenie wyłącznie w zakresie prawa Unii (stanowiącego integralną część prawa francuskiego), z tego względu, iż takie doświadczenie nie gwarantuje jednostkom skutecznej obrony zapewnianej przez wykwalifikowanych profesjonalistów, lecz że zwolnienie to może przysługiwać urzędnikom służby cywilnej posiadającym doświadczenie wyłącznie w zakresie niektórych gałęzi prawa francuskiego (innych niż prawo Unii), którzy obiektywnie rzecz biorąc nie dają większych gwarancji, stanowi środek ograniczający, który nawet gdyby służył słusznemu celowi, jakim jest ochrona jednostek, nie jest jednakże właściwy dla zapewnienia realizacji tego celu i wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia. Zaskarżony wyrok naruszył więc art. 18, 45 i 49 TFUE zgodnie z ich wykładnią dokonaną przez Trybunał Sprawiedliwości, art. 11 ust. 3 ustawy oraz art. 98 ust. 4 dekretu, jak również zasady bezpośredniego włączenia prawa Unii do prawa wewnętrznego oraz wykładni zgodnej prawa krajowego.
- 16 W ramach piątej i szóstej części zarzutu XR zasadniczo zarzuca, że cour d'appel niewłaściwie ocenił dyplomy, kwalifikacje i doświadczenie zawodowe XR, ograniczając się do stwierdzenia in abstracto, że XR nie ma praktycznego doświadczenia w zakresie praktycznego stosowania „powszechnego” prawa francuskiego.

IV. Ocena sądu odsyłającego

- 17 Sąd odsyłający w pierwszej kolejności przypomina, że mimo iż z utrwalonego orzecznictwa Trybunału (wyrok z dnia 10 grudnia 2009 r., Pesla, C-345/08, EU:C:2009:771, pkt 34 - 36) wynika, że w przypadku braku harmonizacji przesłanek dostępu do zawodu państwa członkowskie mają prawo określić wiedzę i kwalifikacje niezbędne do wykonywania tego zawodu, to prawo Unii wskazuje granice wykonywania tych kompetencji w zakresie, w jakim przepisy krajowe

przyjęte w tym względzie nie mogą stanowić nieuzasadnionej przeszkody dla skutecznego wykonywania podstawowych swobód zagwarantowanych w art. 45 i 49 traktatu. Przepisy krajowe określające wymogi w zakresie kwalifikacji, nawet stosowane bez dyskryminacji ze względu na przynależność państwową, mogą bowiem mieć skutek w postaci utrudnienia wykonywania tych podstawowych swobód, jeśli rzeczony przepis krajowy pomija wiedzę i kwalifikacje uzyskane przez zainteresowanego w innym państwie członkowskim.

- 18 Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości, wszelkie środki krajowe, które zakazują, zakłócają lub czynią mniej atrakcyjnym korzystanie z tych podstawowych swobód, stanowią ograniczenia swobodnego przepływu pracowników i swobody przedsiębiorczości (wyroki: z dnia 18 czerwca 1985 r., *Steinhauser*, 197/84, EU:C:1985:260; z dnia 4 grudnia 2008 r., *Jobra*, C-330/07, EU:C:2008:685; z dnia 5 lutego 2015 r., *Komisja/Belgia*, C-317/14, EU:C:2015:63). Owe przepisy krajowe mogą być jednak dopuszczalne, jeżeli odpowiadają nadrzędnym względom interesu ogólnego, są odpowiednie dla zapewnienia realizacji założonego w nich celu oraz nie wykraczają poza zakres konieczny do jego osiągnięcia, przy czym ustawodawstwo krajowe jest odpowiednie do zapewnienia realizacji założonego celu wyłącznie wówczas, gdy rzeczywiście odzwierciedla ono troskę o osiągnięcie go w sposób spójny i systematyczny (wyrok z dnia 18 maja 2017 r., *Lahorgue*, C-99/16, EU:C:2017:391).
- 19 Ochrona konsumentów, w tym ochrona odbiorców usług prawnych świadczonych przez podmioty działające w ramach wymiaru sprawiedliwości, jest celem, który można zaliczyć do nadrzędnych względów interesu ogólnego, mogących uzasadniać ograniczenie swobodnego świadczenia usług (wyrok z dnia 18 maja 2017 r., *Lahorgue*, C-99/16, EU:C:2017:391), a zatem z tego samego tytułu, mogących także uzasadniać ograniczenia swobodnego przepływu pracowników i swobody przedsiębiorczości.
- 20 Nadrzędne względy interesu ogólnego mogą być powoływane dla uzasadnienia takiego ograniczenia wyłącznie pod warunkiem, że ograniczenie nie ma charakteru dyskryminującego (wyroki z dnia 22 grudnia 2008 r., *Komisja/Austria*, C-161/07, EU:C:2008:759; z dnia 5 grudnia 2013 r., *Zentralbetriebsrat der gemeinnützigen Salzburger Landeskliniken*, C-514/12, EU:C:2013:799; z dnia 28 stycznia 2016 r., *Laezza*, C-375/14, EU:C:2016:60).
- 21 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, zasada niedyskryminacji zapisana w art. 45 i 49 TFUE zakazuje nie tylko dyskryminacji bezpośredniej lub jawnej, opartej na przynależności państwowej, lecz również wszelkich ukrytych form dyskryminacji, które przez zastosowanie innych kryteriów rozróżnienia prowadzą w rzeczywistości do takiego samego rezultatu. O ile przepis prawa krajowego nie jest obiektywnie uzasadniony i nie jest proporcjonalny do zamierzonego celu, to należy go uznać za pośrednio dyskryminujący od momentu, w którym można uznać, że ze swej natury dotyka on w większym stopniu obywateli innych państw członkowskich niż obywateli krajowych i że

w konsekwencji istnieje ryzyko postawienia tych pierwszych w gorszej sytuacji (wyroki z dnia 23 maja 1996 r., O'Flynn, C-237/94, EU:C:1996:206; z dnia 1 czerwca 2010 r., Blanco Pérez i Chao Gómez, C-570/07 i C-571/07, EU:C:2010:300).

- 22 Środek krajowy powstały w wyniku łącznego zastosowania art. 11 ustawy, który uzależnia dostęp do zawodu adwokata, w szczególności bez „CAPA”, od pełnienia pewnych funkcji albo wykonywania pewnych rodzajów działalności we Francji, oraz art. 98 ust. 4 dekretu, który uzależnia zwolnienie z obowiązku odbycia kształcenia i posiadania dyplomu wyłącznie od przynależności do francuskiej służby cywilnej i który jest interpretowany przez sądy francuskie w ten sposób, że owo zwolnienie uzależnione jest od znajomości francuskiego prawa krajowego, może być uznany za środek wprowadzający ograniczenie swobodnego przepływu pracowników lub swobody przedsiębiorczości.
- 23 Należy zatem ustalić, czy ograniczenie to jest stosowane bez rozróżnienia względem obywateli przyjmującego państwa członkowskiego i względem obywateli innych państw członkowskich, tak że mogłoby ono być uzasadnione nadrzędnymi względami interesu ogólnego.
- 24 Sąd odsyłający zwraca uwagę, że w zaskarżonym wyroku sąd uznał, iż nadrzędna konieczność, aby zapewnić pełne i skuteczne wykonywanie prawa do obrony poprzez weryfikację, że kandydat do wykonywania zawodu adwokata dysponuje wymaganymi kwalifikacjami zawodowymi, stanowi słuszny cel, który może uzasadniać ograniczenia w dostępie do zawodu adwokata, z czego sąd ów wywodzi, iż wymóg ten, oceniany *in concreto*, nie stwarza dyskryminujących warunków dostępu do zawodu adwokata dla obywateli Unii Europejskiej.
- 25 Poza tym sąd odsyłający zauważa, że w zaskarżonym wyroku sąd uznał, iż przesłanki zastosowania zwolnień ustanowione w art. 98 dekretu powinny podlegać ścisłej wykładni oraz że osoby, które nie mogą korzystać z tych zwolnień, zachowują możliwość uzyskania dostępu do zawodu adwokata na ogólnych zasadach określonych w art. 11 ustawy, z czego sąd ów wywodzi, że zakres ograniczenia dostępu do zawodu adwokata pozostaje ograniczony i proporcjonalny do zamierzonego celu.
- 26 Sąd odsyłający zauważa ponadto, że przesłanki, jakie powinna spełnić osoba wnioskująca o zastosowanie zwolnienia na podstawie art. 98 ust. 4 dekretu, odnoszące się do wymogu znajomości krajowego prawa francuskiego, do pełnienia we Francji pewnych funkcji lub wykonywania pewnych rodzajów działalności oraz do przynależności do francuskiej służby cywilnej, mają charakter łączny oraz że w przypadku gdyby prawo Unii sprzeciwiało się temu, aby praktyczne stosowanie prawa Unii, jako jedynego, nie mogło być uwzględniane na potrzeby oceny spełnienia przesłanki odnoszącej się do świadczenia obsługi prawnej w rozumieniu art. 98 ust. 4 dekretu, należałoby ustalić, czy ograniczenia swobodnego przepływu pracowników i swobody

przedsiębiorczości ustanowione poprzez dwie pozostałe przesłanki mogą być uzasadnione w świetle tych swobód.

- 27 Sąd odsyłający przypomina w pierwszej kolejności, że w decyzji Conseil constitutionnel (rady konstytucyjnej) nr 2016-551 QPC z dnia 6 lipca 2016 r. (ECLI :FR :CC :2016 :2016.551.QPC), rada ta uznała, iż uzależniając prawo do wykonywania zawodu adwokata od spełnienia wymogu posiadania doświadczenia w zakresie wykonywania działalności lub pełnienia funkcji związanych ze świadczeniem obsługi prawnej na terytorium krajowym przez dostatecznie długi okres, ustawodawca zamierzał zagwarantować kompetencje osób wykonujących ten zawód, a w konsekwencji, zapewnić poszanowanie prawa do obrony; że rada konstytucyjna wywnioskowała z tego, iż wprowadzone na mocy kwestionowanych przepisów odmienne traktowanie, które wynika z różnic w sytuacji, ma bezpośredni związek z celem ustawy. W decyzji tej Conseil constitutionnel uznała również, że osoby, które nie spełniają przesłanek korzystania ze zwolnienia, nie są pozbawione prawa dostępu do zawodu adwokata na zasadach ogólnych oraz że wynika z tego, iż ustawodawca przyjął odpowiednie środki, niestanowiące oczywistego zakłócenia równowagi, aby pogodzić poszanowanie swobody przedsiębiorczości oraz poszanowanie praw do obrony gwarantowanych we francuskiej Konstytucji.
- 28 Sąd ten dodaje ponadto, że art. 98 ust. 4 dekretu z 1991 r. nie wymaga od osoby wnioskującej o zwolnienie z obowiązku odbycia kształcenia i posiadania dyplomu, znajomości dziedziny prawa krajowego powiązanej szczególnie z ustrojem sądów krajowych lub z postępowaniem przed tymi sądami.
- 29 Poza tym sąd odsyłający wyjaśnia, z jednej strony, że mimo iż zwolnienie z obowiązku odbycia kształcenia i posiadania dyplomu ustanowione w art. 98 ust. 4 dekretu z 1991 r. jest uzależnione od przynależności do grupy urzędników administracji krajowej, to grupa ta jest w przeważającej części otwarta dla wszystkich obywateli państw członkowskich, co skłania do uznania, że ograniczenie to jest stosowane bez rozróżnienia. Jak bowiem wynika na przykład z art. 5a loi n° 83-634 du 13 juillet 1983 portant droits et obligations des fonctionnaires (ustawy nr 83-634 z dnia 13 lipca 1983 r. o prawach i obowiązkach urzędników służby cywilnej) ze zmianami, obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej mają dostęp do stanowisk we francuskiej służbie cywilnej z wyjątkiem niektórych stanowisk związanych z wykonywaniem kompetencji wpisujących się w ramy suwerenności państwa lub prerogatyw władzy publicznej.
- 30 Tym niemniej, z drugiej strony, sąd odsyłający zwraca uwagę, że art. 11 ustawy i art. 98 ust. 4 dekretu mogłyby jednak zostać uznane za przepisy wprowadzające pośrednią dyskryminację ze względu na przynależność państwową, ponieważ kryteria, które leżą u podstaw tych przepisów, związane z pełnieniem pewnych funkcji albo wykonywaniem pewnych rodzajów działalności we Francji, ze znajomością prawa krajowego i z przynależnością do francuskiej służby cywilnej, w praktyce skutkują tym, że możliwość skorzystania ze zwolnienia może być przyznana wyłącznie urzędnikom administracji francuskiej, którzy wykonywali

działalność zawodową na terytorium francuskim, a więc w przeważającej większości obywatelom francuskim, a nie może być przyznana urzędnikom służby cywilnej Unii, nawet gdyby świadczyli, poza terytorium francuskim, obsługę prawną w zakresie francuskiego prawa krajowego.

- 31 Sąd ten podkreśla wreszcie, że aby można było zakwalifikować sporne uregulowanie prawa krajowego jako dyskryminujące z powodu przesłanki dotyczącej przynależności do francuskiej służby cywilnej, służba ta oraz służba cywilna Unii powinny móc zostać uznane za kategorie obiektywnie porównywalne, których w konsekwencji nie można traktować w odmienny sposób. Tymczasem wydaje się, że żaden przepis prawa Unii nie ustanawia między nimi równoważności na wzór równoważności dyplomów i kwalifikacji zawodowych.
- 32 Sąd odsyłający dodaje, że gdyby obie administracje miały zostać uznane za obiektywnie porównywalne, nie można byłoby twierdzić, że zwolnienie przewidziane w art. 98 ust. 4 dekretu jest stosowane bez rozróżnienia, lecz że istnieje odmienne traktowanie wynikające z tego, że mimo iż urzędnicy francuskiej służby cywilnej oraz urzędnicy służby cywilnej Unii mogą powoływać się na identyczne kwalifikacje i wiedzę, wynikające ze stosowania, w ramach administracji, prawa wewnętrznego lub prawa Unii, urzędnicy służby cywilnej Unii, aby uzyskać prawo do skorzystania ze spornego zwolnienia, musieliby spełnić dodatkową przesłankę, jaką jest wcześniejsza przynależność do francuskiej służby cywilnej.
- 33 Z tych względów, z uwagi na fakt, że traktat ustanowił własny porządek prawny, włączony do systemu prawnego państw członkowskich i wiążący dla ich sądów, (wyroki Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 lipca 1964 r. Costa, 6/64, EU:C:1964:66; z dnia 19 listopada 1991 r., Francovitch, C-6/90 i 9/90, EU:C:1991:428; z dnia 20 września 2001 r., Courage, C-453/99, EU:C:2001:465) oraz z uwagi na wątpliwości co do znaczenia, jakie należy nadać art. 45 i 49 TFUE, Cour de cassation zawiesza postępowanie i kieruje do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej następujące pytania:

V. Pytania prejudycjalne

- 34 „1) Czy zasada, zgodnie z którą Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, a obecnie, po zmianach, Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, ustanowił własny porządek prawny, włączony do systemu prawnego państw członkowskich i wiążący dla ich sądów, stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisów prawa krajowego, które uzależniają zwolnienie z obowiązku spełnienia przesłanek dotyczących kształcenia i dyplomu (przewidzianych, co do zasady, na potrzeby dostępu do zawodu adwokata), od posiadania przez osobę wnioskującą o zwolnienie dostatecznej znajomości francuskiego prawa krajowego, wyłączając tym samym możliwość uwzględnienia takiej znajomości samego tylko prawa Unii Europejskiej?

- 35 2) Czy art. 45 i 49 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej stoją na przeszkodzie stosowaniu przepisów prawa krajowego, które stanowią, że zwolnienie z obowiązku spełnienia przesłanek dotyczących kształcenia i dyplomu (przewidzianych, co do zasady, na potrzeby dostępu do zawodu adwokata), przysługuje wyłącznie niektórym urzędnikom służby cywilnej tego państwa członkowskiego, którzy posiadając ten status świadczyli we Francji obsługę prawną w ramach administracji lub służby publicznej lub organizacji międzynarodowej, wyłączając możliwość takiego zwolnienia w przypadku urzędników lub byłych urzędników europejskiej służby cywilnej, którzy posiadając ten status świadczyli obsługę prawną w ramach Komisji Europejskiej, w zakresie jednej lub kilku dziedzin prawa Unii Europejskiej?”